

Gyász ünnepélyek gróf Széchenyi Istvánért 1861-ben.

Május 16-án a reformáltak templomában tartatott gyászszertartás. A „szénatér“ felé közeledve, a gyászszal bevont erkélyek és házak ablakaiból lobogó fekete zászlók, az ifjuság diszora, mely a tér szélességében a templomajtóig felállott, a torony kettős, nemzeti szín- és gyászlobogója: mutatták, hogy ma e szent helyen is ünnepet ülnek, nemzeti és gyászünnepet.

Már kilencz órakor nagy része megtelt az elég tágas templomhajónak, melynek kettős karzata széles gyászszal vala bevonva, valamint a templom sarkában álló menyezetes szószék az előtte álló „Urasztala“ és a borostyán koszorúval s a Széchenyi-nemzetség czimerével fedett ravatal, mely az „Ur-asztala“ irányában volt helyezve. A szószék fekete posztóval takart párkányáról Széchenyi mellképe függött gyászszal, nemzetiszalaggal és borostyánkoszorúval; az a képe, mely őt a férfiuság legszebb korában, az érdemjelekkel rakott megyszin mentében s azon időben ábrázolja, midőn mellére minden keresztjeit felrakva jelent meg az országgyűlésen, olyformán szólván: „a lipcsei csata reggelén felrakta Blücher minden érdemjelét, ma ő is ugy cselekedett, nem csekélyebb csatára, a „közteher elfogadásának“ csatájára készülvén“, Ezt a pillanatot hozta vissza emlékünkebe ma, a gyász és borostyán árnyában nyugvó kép. A karzat oldalai a sűrűn rakott Széchenyi czimerektől ragyogtak, s a ravatalt hat fiatal levante álta körül diszkardosan. Fáklya nem égett, miután az a reformált egyház szokásaival nem egyeztethető; de könytől ragyogott minden szem és lángtól égett a szertartás alatt minden sziv, mintha szem és sziv ezernyi fáklya lett volna.

Tíz órakor, midőn a diszes közönség begyülekezett: a tetőtől talpig gyászba öltözött hölgyek, az akademia, művészet és irodalom, nemzeti kaszinó, biztosítási társaság, kereskedelmi és minden egyéb testületek képviselői, a nemes ifjuság, mely az egész idő alatt a rendet oly szépen fentartotta s az idegen vallás felekezetűek egyházi tagjai stb. és megzendült volna az orgona kísérete mellett a XC-dik zsoltár: „Te benned biztunk eleitől fogva, Uram! téged tartottunk hajlékunknak!“ Az iskolai énekhar éneklése után a szószékbe lépett Török Pál ur, a pesti reformátusok buzgó lelkesze. Lelkes beszéde, melyhez hasonlót e templom hajója alatt még nem hallottunk, betölté a közönséget szentlélekkel, hogy midőn egyházi beszédének az imádság felé közelítő részét, rebegő hangon, ezen szavakkal végezné: „éljen a haza!“ a szeretet könyében és a hazafiság lángjában olvadó hallgatóság, a hely szentségéhez illő szent érzelmeinek kifejezését önkénytelen felindulásra bizva, egy szívvvel és szájjal kiáltott fel: „éljen a haza!“

„Hadd sirassuk — ugymond a derék egyházi szónok — mi is Mózesünket, ki bennünket kivezetett a szolgálatnak földéről, az ígéretnek földére!“ És noha Széchenyit ő is ugy kivánta gyászolni, mint pártok felett álló hazafit — ki, ugymond sokszor egymaga alkotta a „független pártot“ s kit annálfogva felekezeti szempontból nem lehetne tekinteni, mégis annyi és annyiféle jót tett az országnak, hogy minden párt, minden felekezet és minden testület kimutathatná, mit és mennyit eszközölt az ő saját érdekében. Ehhez képest szónok is elmondja, mit tett Széchenyi közvetlenül és közvetve a protestantismus érdekében. Mint közvetlen tettét említi fel a nagy államférfiunak, az 1843-ki országgyűlési magatartását a vallásügyben, a főrendek tábláján, s felolvasta az országgyűlési naplóból, akkor tartott szónoklatának ide tartozó pontjait, melynek értelme, hogy Széchenyi mint igazi keresztény, türelemmel van minden vallásfelekezet iránt, s azok szabad vallásgyakorlatát ma és mindenkor sürgetni fogja.

Közvetve, szónok ugy találja, hogy Széchenyi politikai eljárásának egész szelleme, a protestantismus, mint a szabad vizsgálódás és a képviseleti kormányzás tanának szellemével vág össze. „A mi hitsorsosaink jóléte és szabadsága, ugy-

mond, mindig a nemzet alkotmányos jólététől függött, azért a haza boldogsága és a mi boldogulásunk együtt jár — nem lehet el egyik a másik nélkül. Sőt midőn Széchenyi a magyar akademiát megalapítván, annak első kötelességeül szabta a „honi nyelv kifejllesztését“ hogy ez uton magát a tudományt megalapíthassa: akkor is a mi vallásunk szellemében járt el, mert a szabad vizsgálódás a tudományra vezérel és nekünk Pál apostol szerint első tudományunk, hogy azon a nyelven szóljunk a néphez, mely az ő nyelve, amelyen bennünket megért.“ Megható okoskodással átszőtt beszédét a szónok, hazafias, buzgó imádsággal végezte, kérvén a Mindenhatót, erősítse meg a hallgatóságot, mely e ravatalnál fogadást tett, hogy amit Széchenyi kezdett, azt el nem hagyja, de bevégzi; és forraszsza egybe a sziveket az egyetértés és a haza tántorithatlan szeretetében! E beszéd után ismét az iskolai énekkar zengett és Ballagi Mór hittanár ur lépett a szószékre, ugyis mint a magyar akademia képviselője. Gazdag ismeretekkel irt értekezésben Széchenyi élet- és jellemrajzát kívánta adni, tudományosan fejtegetvén mintegy előkészítőleg, mi annak az oka, hogy a népvándorlásokat egymásután söpörte el az idő szele, s a magyar még ma is áll „testvértelen ága nemének.“ Azt az erkölcsi szívósságot, mely századokon át fentartotta, hozta e nemzetnél nagyobb pezsgésbe Széchenyi, midőn álmaiból felrázta. S itt fogott bele értekező a nagy magyar jellemrajzába, ki egy folytonos fegyverzőrej közt, tompa érzéketlenségbe merült népet, a szellemi tevékenységre serkentett. A sok tanulmánynyal dolgozott értekezés után, melyet osztatlan figyelem kísért, ismét az iskolai énekkar énekelt. Ezután a ravatalhoz állott egy barna, nyulánk fiatalember, Thaly Kálmán, s bucsuztatóképen felolvasá „Széchenyi emlékezete“ című versét, melynek végsorát „Széchenyi meghalt, de a nemzet él“ az egész közönség ünnepélyesen utána zugá. Most megzendültek az orgona hangjai és a „Hymnus“ : „Isten! áld meg a magyart“, melynek két első versét az egész közönség felállva éneklé; utána a nemzeti ének: „Hazádnak rendületlenül,“ melynek buzdító hangjai, a templomajtók nyitott szárnyain át egybeolvadtak a templomba már nem fért nagy sokaság ugyanazon énekével. Aztán az egész közönség a legszebb rendben haza távozott. Ekkor

egyegyed lehetett egyre. Így ünneplék a pesti reformátusok e nemzeti gyásznapot.

Széchenyi István nagy volt az életben, nagy a halálban is. Mig élt azon működött, hogy a haza lakosai közt levő osztályfalakat ledöntse, az érdekeket egy gyúponban egyesítse, a jogokat és terheket mindenkivel egyaránt megossza; halálával ugyanily elveket testesített meg. Lerombolta a vallásfelekezetek közti válaszfalakat, a különböző nemzetiségeket egy gyúponban, a honszeretben s közfájdalomban egyesítette, s e nemzet minden rangu, vallásu fiait testvéri szeretetben olvasztotta egygyé.

Hálás kegyelettel ünnepelték Esztergomban a római katolikusok.

„Esztergom, május 11. Ki az, ki élte néhány pillanataiban legalább nem érzette volna keblét szinte pattanásig oly édeni öröm- és kinteli, melyet emberszó nem ejte még ki soha? S ki az a szerencsétlen, kiben a lélek legmélyebb gerjedelmei soha nem ébredtek fel, s a szivnek áradásai nyelvét soha tökéletesen nem nyomák el?“ Ezeket a kérdéseket intézé egykoron honosaihoz hazánk szive, a halhatatlan emlékü Széchenyi, „Aphorismáiban“ — ilyen állapotban érzem most magamat, midőn a tek. szerkesztő ur multkori levelemre tett szives felszólításának hódolva, a magyar Sion magasztán a „legnagyobb Magyar“-ért bemutatott requiemről írni akarok.

Kifejezhetlen érzés varázshatalma alatt állok, a dicsőült Halott dicssugáros képe ragyog előttem s megvakítja gyenge szemeimet . . . halhatatlan szelleme lebeg felettem s én csak bámulni, de szólni nem tudok . . . dicsőült lélek, kiért lelkem feszül s földi nyelven mennyei imát rebegnek ajkaim, kinek magasztos eszméiért élni s munkálkodni akarok, kinek soha el nem évülő érdemeit meghálálni nem képes a három bércz alatti s négy folyam közti paradicsom, oldozd fel érzéseimet a varázshatalom alól, hogy egyszerűen s nyugodtan elmondhassam azt, mit városunkban május 8-án láttam és hallottam.

Reggel nyolcz óraker kondult meg főtemplomunk százmázsás harangja, mely ércnyelvével fennen hirdeté, hogy a nemzeti kegyelet alkotta nagy ünnep, mely után mindnyájan sóvárogtunk, csakugyan megtartatik; ezt a boltok azonnali

bezárása követte s az utczák mély gyászba öltözött ünnepélyes komolyságot ábrázoló honfiak és honleányok csoportozatától hullámzottak s itt-ott a házakon fátyollal bevont nemzeti szalaggal ékesített gyászlobogókat lehetett látni; ez alatt megindult a nagy-gymnasiumi, mesterképezdei, alreáltanodai s a négy elemi osztálybeli ifjuság hosszú menete, mely az utczákon még mindig hullámzó néptömeggel egyesülve sietett azon helyre, hol szent István első apostoli királyunk, a magyar nemzetnek üdvszerző koronás feje, a szent keresztség vizével az ég számára eljegyeztetett, hogy ott Széchenyi Istvánjának adjuk meg azon tiszteletet, melyet isteni egélyünk kedves, feledhetlen halottaink számára édes kötelességünkkel tett. Amint a hegy tövéhez értünk, mely a magyar építészet egyik legszebb remekjébe, a Basilikába vezet, önkénytelenül gyorsítani kezdtük lépteinket, azon félelem lepvén meg bennünket, hátha a körülbelül tizezer embert befogadó nagy-templomban nem jut számunkra hely. Bejutottunk, szemeink a nagy néptömegben, majd a családi czimerekkel és különféle jelvényekkel — melyek közül azonban a kard és kalpag hiányzottak — ékesített nagy gyászravatalon függtek, hol legjobban hatott szívünkre a magyarok Nagyasszonyának, szüz Máriának ezüst szobra, mintha a mennyet ábrázoló s jelképező kúp tetejéről szállott volna a gyászravatalra, hogy nagy veszteségünk feletti bánatunkban vigasztaljon bennünket; azonban megcsendült a sekrestye jeltadó csengetyüje, erre az orgona mélabus hangjai járták át sziveinket, mely közben teljes egyházi segédlet mellett lépett az oltárhoz mélt. galánthai Fekete Mihály püspök s ő Eminenciájának a lelkiekben helyettese s elkezdődött a gyász-istenítésztelet; a gyászravatalt városunk multja, jelenje és jövője özönlé körül, mindenki kezében égő gyertyával, szemében gyászkönnyel, szívében keservvel; a főkáptalan valamennyi tagja jelen volt az ünnepélyen, a megyei és városi tisztviselő-kar nagyobb része ott volt s igen jól esett látnunk azt is, hogy a papnövendékek mind karingeiket fátyollal jelölték . . . a szivrázó „libera“ után Vörösmarty Szózata három első versszakának eléneklése zárta be a feledhetlen emlékű nagy ünnepélyt; a végszavakhoz, „él nemzet e hazán“, mindnyájunknak egy utógondolata, illetőleg kívánsága maradt, hogy: éljen is.“